Suomen Lakimiesliitto
Uudenmaankatu 4–6 B
00120 Helsinki

Hallintovaliokunta

Lausunto

Suomen Lakimiesliitto ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi Digi- ja väestötietovirastosta sekä aluehallintovirastoista annetun lain 4 §:n 2 momentin 2 kohdan kumoamisesta (HE 233/2018 vp)

Organisaatiolaki

Maistraattien, Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikön tehtävät on tarkoitus koota Väestörekisterikeskukseen, jonka nimi samalla muutettaisiin Digi- ja väestötietovirastoksi. Organisaatiouudistuksen taustalla on pitkään jatkunut selvitystyö maistraattien toiminnan uudelleenorganisoinnista. Kannatettavaa uudistuksessa on etenkin maistraattien toimivallan muuttaminen valtakunnalliseksi, maistraattitehtävien kokonaisuuden hoitaminen jatkossakin yhdessä organisaatiossa ja Väestörekisterikeskuksen kehittämisresurssien saaminen palvelemaan myös maistraattien toiminnnan digitalisoimista ilman virastorajoja. Teknisesti ratkaisu on kuitenkin poikkeuksellinen – kansalaisia suoraan palvelevien yleishallintotehtäviä hoitavien valtion paikallisviranomaisten tehtävien ja henkilöstön siirtäminen kooltaan pienempään ja kapeamman sektorin tehtäviä hoitavaan valtion keskushallinnon viranomaiseen.

Lakimiesliitto toteaa, että maistraatit huolehtivat varsin merkittävistä oikeusturvatehtävistä suomalaisessa yhteiskunnassa esimerkiksi holhousviranomaisina ja tuottavat tarpeellisia oikeudellisia palveluja niin kansalaisille kuin elinkeinoelämälle. Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien yhdessä ylläpitämä väestötietojärjestelmä on yhteiskuntamme merkittävin perusrekisteri. Yhdistetty virasto olisi tehtäviltään hyvin heterogeeninen ja sen tuloksekas strateginen johtaminen ja strategian kirkastaminen varsinkin toiminnan ensimmäisinä vuosina olisi epäilemättä hyvin haastavaa. Riskinä on, että yhdistetyn viraston sisällä resursseja suunnataan uudelleen niin, että ehkä vähemmän muodikkaat peruspalvelut kärsivät.

Lakimiesliitto edellyttää, että yhdistetyn viraston hoidettavaksi tulevat merkittävät oikeusturvatehtävät ja muut oikeudelliset tehtävät

resurssoidaan jatkossa riittävästi ja että niitä hoitavat oikeudenhoidon ammattilaiset voivat toimia ympäristössä, joka arvostaa heidän tärkeää työtään. Organisaatiouudistus ei saa johtaa kansalaisten oikeusturvapalveluiden tason heikkenemiseen. Viraston tehtävistä säädettäisiin ehdotetun lain 3 §:ssä pääosin viittaamalla aineelliseen lainsäädäntöön. Eri tehtäväalueiden tämänhetkisistä painotuksista ja merkittävyydestä ei ehdotettua 3 §:ää lukemalla saa oikeaa kuvaa. Esimerkiksi Digi- ja väestötietoviraston aloittaessa sen henkilöstömäärältään suurin toimintasektori holhousviranomaisen palvelut sijoittuu 3 §:n 1 momentin 4) kohdan "muiden oikeusturvapalveluiden" alle. Mielestämme hallituksen esityksen perusteluissa ei oteta selkeästi kantaa siihen, onko pitemmän aikavälin tavoitteena muuttaa painotuksia viraston toiminnassa ja resurssien jakamisessa sen eri tehtäväalueille.

> *Pidämme tarpeellisena muuttaa ehdotetun Digi- ja väestötietovirastosta annettavan lain 1 §:ää niin, että viraston keskeinen oikeusturvatehtävä mainitaan toiminta-ajatuksessa. Lisäksi esitämme vielä harkittavaksi, olisiko viraston tärkeimmät oikeudelliset palvelut eriteltävä 3 §:n 1 momentissa niiden painoarvoa vastaavalla tavalla – esimerkkinä näistä holhousviranomaisen palvelujen lisäksi todistajapalvelut.*

Oikeusturvan toteuttaminen huolehtimalla tarvittavien kelpoisuusvaatimusten säilyttämisestä

Pidämme tärkeänä, että oikeudellista asiantuntemusta edellyttävien tehtävien asianmukainen hoitaminen varmistetaan myös virkojen kelpoisuusvaatimuksia käyttämällä. Voimassa olevassa rekisterihallintoasetuksessa säädetään kelpoisuusvaatimukseksi henkikirjoittajan virkaan oikeustieteen kandidaatin tai oikeustieteen maisterin tutkinto ja perehtyneisyys toimialaan. Rekisterihallintoasetuksen kumoutuessa ehdotetun lainsäädännön myötä, olisi kelpoisuusvaatimuksista mahdollista säätää valtion virkamieslain 8 §:n 4 momentissa säädetyn valtuutuksen perusteella.

Henkikirjoittajat toimivat henkilö-, perhe- ja perintöoikeudellista ja muuta siviilioikeudellista osaamista vaativissa oikeusturvatehtävissä. Maistraattitehtävissä käytetään julkista valtaa tavalla joka mahdollistaa kansalaisten perusoikeuksien – kuten oikeus yksityiselämän suojaan ja omaisuuden suojaan – toteutumista. Kelpoisuusvaatimusten arvioinnissa keskiössä on kansalaisten oikeusturvan toteutuminen. Henkikirjoittajan

tehtävät edellyttävät vaativaa ja monipuolista juridista harkintaa ja päätöksentekoa. Henkikirjoittajien nykyisin hoitamien tehtävien keskeiseen osaamiseen kuuluu oikeusjärjestelmän laaja-alainen ymmärtäminen ja hallinta. Lakimiesliitto katsoo, että tämän kaltaisiin tehtäviin tulisi säätää kelpoisuusvaatimukseksi ylempi oikeustieteellinen korkeakoulututkinto lain tasolla. Organisaatiolaki ei kuitenkaan ole välttämättä sopivin paikka, vaan kelpoisuusvaatimukset voidaan säätää aineellisessa lainsäädännössä. Tähän hallituksen esitykseen liittyvässä hallituksen esityksessä eduskunnalle Digi- ja väestötietoviraston toimialaa koskevien lakien muuttamiseksi (HE 255/2018 vp) on otettu ensimmäiset askeleet rekisterihallintoasetuksessa nykyisin olevien kelpoisuusvaatimusten siirtämiseksi aineelliseen lainsäädäntöön ehdottamalla ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon vaatimista tiettyjen vaativien holhousasioiden ratkaisijoilta. Myös muissa maistraattien tehtävissä on sellaista kansalaisten perusoikeuksiin välittömästi vaikuttavaa ratkaisutoimintaa, jossa ratkaisijalta on syytä edellyttää lakimieskoulutusta – esimerkkeinä mainittakoon sukupuolen vahvistaminen ja perukirjan osakasluettelon vahvistaminen. Lakimiesliitto katsoo, että Digi- ja väestötietoviraston tehtävät tulee myöhemmin käydä läpi ja säätää tarpeellisista kelpoisuusvaatimuksista lain tasolla muissakin substanssilaeissa. Organisaatiouudistuksen aikataulun vuoksi on kuitenkin lainsäädäntöteknisesti ja -ekonomisesti tarkoituksenmukaista säilyttää henkikirjoittajan virkanimi tämän uudistuksen yhteydessä ja toteuttaa tarpeellinen kelpoisuusvaatimuksista säätäminen edelleen osin tämän virkanimen avulla asetuksessa.

> *Hallintovaliokunnan tulisi mietinnössään kiinnittää huomiota Digi- ja väestötietoviraston tehtäväaloilla hoidettavien oikeusturvatehtävien runsauteen ja merkittävyyteen sekä todeta tarve säätää tämän uudistuksen yhteydessä henkikirjoittajan kelpoisuusvaatimuksista pääosin nykytilaa vastaavasti ja myöhemmin kattavasti aineellisessa lainsäädännössä.*

Jore Tilander
toiminnanjohtaja